

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№4(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 210 sahifa,
13-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Alohida ehtiyojga muhtoj bolalarga matematika darslarida integratsion yondashuvni amalga oshirish	10
<i>Mamadjanova Ma'muraxon Kadirjanovna</i>	
O'quvchilarda raqamli madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslari.....	13
<i>Boltayeva Go'zal Komilovna</i>	
Inkluziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini aniqlash metodologiyasi	21
<i>D. Sh. Jo'rayeva, J. A. Jovliyev</i>	
Bolalarda leksik-grammatik nutq kamchiliklarini bartaraf etishda kontekstli texnologiyalardan foydalanish	25
<i>Abdullayeva Yoqutjon Qalandar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	30
<i>Abduvaliyeva Sabina Kurbonali qizi</i>	
O'g'il bolalarni oilaviy munosabatlarga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari.....	35
<i>Aripov Shokirjon Olimovich, Raxmatillayeva Sug'diyona Muhammadjon qizi</i>	
Pedagogik intuitsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalar	39
<i>Axmedov Jaloliddin Oribovich</i>	
The Impact of AI-Generated English Learning Materials Based on Uzbek Rural Life on the Learning Motivation of Rural Students.....	42
<i>Baxramova Malika Muzaffarovna</i>	
Raqamli kutubxonalarda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish texnologiyalari va imkoniyatlari	47
<i>Choriyeva Zarina Anvarbek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida orfografik savodxonlikni shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari ...	50
<i>D. Teshaboyev, M. Sotvoldiyeva</i>	
Oliy ta'limda tblt metodik modeli asosida baholash tizimini takomillashtirish	53
<i>Djurayeva Nargiza Kudratillayevna</i>	
Yangi O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik etikaning rivojida xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	59
<i>Dushayeva Nazokat Sharofiddinovna</i>	
Uilyam Shekspir tragediyalarining o'zbek adabiyotidagi o'rni.....	62
<i>Ergasheva Mehriyona</i>	
Qizlarning oilaviy kompetensiyasi uchun ijodiy pedagogika: Koreya dizayn ta'limi modelini O'zbekiston kontekstiga moslash.....	65
<i>G'ayratova Mohidil Zafar qizi</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda umumrivojlantiruvchi mashqlardan foydalanish metodikasi	69
<i>Maksetova Nurjamal Kuatovna</i>	
Integrativ ta'lim muhitida bo'lajak surdopedagoglarning metodik kompetensiyalarini shakllantirish	72
<i>Malikova Xurshida Ikramovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarda ko'p uchraydigan tovush talaffuzi kamchiliklari va ularni bartaraf etishda lopedik usullar.....	75
<i>Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi</i>	
Talabalarga an'anaviy xonandalik ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari.....	78
<i>Muxammadova Ozoda Muzrabovna</i>	
Hayotiy sifat tushunchasini psixologik mazmuni.....	82
<i>N. G. Pulatova</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashning kompleks yondashuvlari	85
<i>Nazarova Dildora Asatovna, Abdurashidova Feruza Qaxramonovna</i>	
Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchining ko'p qirrali pedagogik faoliyati va uning nazariy asoslari	89
<i>Nazarova Dildora Asatovna, Axmedova Aziza Temurovna</i>	

Xo'ja ahmad Yassaviy e'tiqod tarbiyasi haqida.....	93
<i>Norova Sevara Uyg'un qizi</i>	
Matritsa va uning determinanti mavzusini o'qitish orqali bo'lajak iqtisodchilarning analitik tafakkurini rivojlantirish texnologiyalari.....	97
<i>Nuriddinov Jalolxon Tursunboy o'g'li, Otaboyev Muxsinjon Muqimjonovich</i>	
Odam anatomiyasi darslarida interfaol va multimedia vositalaridan foydalanish yo'llari.....	104
<i>Nurmatov Norqobil Jo'rayevich, Qo'chqorova Moxira Dilmurod qizi, Boxodirova Nilufar Ikrom qizi</i>	
AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari va bugungi kundagi rivojlanishi.....	110
<i>Orishev Jamshid Bahodirovich</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda xorijiy ta'limi tajribalari.....	116
<i>Pardayeva Gulbahor Jalg'ashovna</i>	
Kreativ ta'lim texnologiyalarining pedagogik mohiyati.....	119
<i>Sariboyev Nurali Abdunazarovich</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy pedagogik tizimdagi o'rni.....	122
<i>Siddiqov Azamat Muhammadjon o'g'li</i>	
Konstruktiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	126
<i>Sobirova Sarvinoz Quvondiqovna</i>	
Criteria of Scientific Activity Implementation of Physical Culture Education Students.....	133
<i>Sapayev Ruzmat Radjapovich</i>	
O'smir yoshdagi o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	136
<i>Tilovova Qizlarxon Ishpulat qizi</i>	
PIRLS tadqiqotida so'rovnomalarning qamrov doirasida maktab muhiti.....	141
<i>To'qliyeva Matluba Boqiyevna</i>	
Onlayn til o'rganish platformalarining esl o'quvchilarining og'zaki nutq ishonchi (speaking confidence) ga ta'siri.....	146
<i>Tojiboyeva Shohistaxon, Omonova Nargiza</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirishda kommunikativ o'yinlarning ahamiyati.....	151
<i>Toshpo'latova Sevinch O'ral qizi</i>	
Maktab o'quvchilarining jismoniy sifatlarini tarbiyalashning samarali uslublari.....	155
<i>Turdiyev Azam Xasanovich</i>	
O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimini tatbiq etish imkoniyatlari.....	158
<i>Turobov Mamarajab Sodiq o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda ijodiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	163
<i>Umirzoqova Surayyo Xudoyberdiyevna</i>	
Talabalarda perspektiv tasvir bajarishga oid ko'nikmani shakllantirishda CAD dasturlaridan amaliy foydalanish imkoniyatlari.....	165
<i>Valiyev A'zamjon Nematovich, Toxirov Sardorbek Muzaffar o'g'li</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda qo'llaniladigan usullar va vositalar.....	173
<i>Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	176
<i>Xudoyberdiyeva Dildora Nazarjon qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi</i>	
Duduqlanishga ega bolalar nutqini rivojlantirishda kompleks korreksion ishlar tizimi.....	179
<i>Xusanova Nozimaxon Zuxriddin qizi</i>	
Sirdaryo viloyatida tabiat va mehnat jarayonlarining tasviriy san'at orqali estetik va ekologik ifodasi.....	182
<i>Yorlaqova Malika Ahmad qizi</i>	
The Relevance of Artificial Intelligence in Teaching the English Language.....	186
<i>Yusupova Gulnoza Mirzoyevna</i>	
Umumta'lim maktabida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kuzatiladigan nutq xususiyatlari.....	189
<i>Zairova Nigora</i>	

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari	193
<i>Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna</i>	
Педагогические технологии совершенствования физических качеств как основы здорового образа жизни	197
<i>Журабаев Абдукарим Маматкулович</i>	
Формирование духовно-нравственной компетентности будущих учителей как педагогическая проблема	200
<i>Зокиржонova Ф. Р., Рихситиллаева Д. Р., Меликузиева Ш. А.</i>	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	203
<i>Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович</i>	
Talaba yoshlarining ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlar	205
<i>Xojametov Ajiniyaz Andriyanovich</i>	
Методика формирования познавательных интересов у младших школьников в процессе выполнения творческих заданий на уроках русского языка	207
<i>Юлдашева Тахмина Бону Гайратовна</i>	

O'SMIR YOSHDAGI O'QUVCHILARNING MA'NAVIY EHTIYOJLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Tilovova Qizlarxon Ishpulat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika instituti
Pedagogika yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalarning kengayishi sharoitida o'smir o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirish masalasi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Ushbu maqola o'smirlar orasida ma'naviy ehtiyojlarni rivojlantirishning nazariy asoslarini o'rganadi, ularning axloqiy qadriyatlar, shaxsiy o'ziga xoslik va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishdagi rolini ta'kidlaydi. Tadqiqot pedagogika, psixologiya va sotsiologiya kabi fanlararo yondashuvlarga asoslangan bo'lib, ma'naviy rivojlanish bilan bog'liq klassik va zamonaviy nazariyalarni tahlil qiladi. O'quvchilarning ma'naviy o'sishini rag'batlantirishda ta'lim muassasalari, oilaviy muhit va ijtimoiy-madaniy omillarning rolga alohida e'tibor qaratilgan. Maqolada shuningdek, o'smirlarning qadriyat yo'nalishlarini zaiflashtirishi yoki o'zgartirishi mumkin bo'lgan ommaviy madaniyat va raqamli muhitning ta'siri kabi zamonaviy muammolar muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini rivojlantirishni samarali qo'llab-quvvatlash uchun qadriyatlarga asoslangan ta'lim, milliy an'analar va innovatsion pedagogik usullarni integratsiyalash zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: o'smirlar, ma'naviy ehtiyojlar, axloqiy tarbiya, qadriyatlarni shakllantirish, shaxsni rivojlantirish, pedagogika, ijtimoiy-madaniy muhit, ta'lim tizimi, yoshlarni rivojlantirish, axloqiy qadriyatlar.

Abstract: In the current context of globalization and the expansion of digital technologies, the issue of the formation of spiritual needs of adolescent students is becoming increasingly relevant. This article examines the theoretical foundations of the development of spiritual needs among adolescents, emphasizing their role in the formation of moral values, personal identity and social responsibility. The study is based on interdisciplinary approaches such as pedagogy, psychology and sociology, and analyzes classical and modern theories related to spiritual development. Particular attention is paid to the role of educational institutions, family environment and socio-cultural factors in stimulating the spiritual growth of students. The article also discusses contemporary problems such as the influence of mass culture and the digital environment, which can weaken or change the value orientations of adolescents. The results of the study emphasize the need to integrate values-based education, national traditions, and innovative pedagogical methods to effectively support the development of students' spiritual needs.

Key words: adolescents, spiritual needs, moral education, value formation, personality development, pedagogy, socio-cultural environment, education system, youth development, moral values.

Аннотация: В современном контексте глобализации и развития цифровых технологий вопрос формирования духовных потребностей учащихся подросткового возраста приобретает все большую актуальность. В данной статье рассматриваются теоретические основы развития духовных потребностей у подростков, подчеркивается их роль в формировании моральных ценностей, личностной идентичности и социальной ответственности. Исследование основано на междисциплинарных подходах, таких как педагогика, психология и социология, и анализирует классические и современные теории, связанные с духовным развитием. Особое внимание уделяется роли образовательных учреждений, семейной среды и социокультурных факторов в стимулировании духовного роста учащихся. В статье также обсуждаются современные проблемы, такие как влияние массовой культуры и цифровой среды, которые могут ослабить или изменить ценностные ориентации подростков. Результаты исследования подчеркивают необходимость интеграции ценностно-ориентированного образования, национальных традиций и инновационных педагогических методов для эффективной поддержки развития духовных потребностей учащихся.

Ключевые слова: подростки, духовные потребности, нравственное воспитание, формирование ценностей, развитие личности, педагогика, социокультурная среда, система образования, развитие молодежи, моральные ценности.

KIRISH

O'smir o'quvchilarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish zamonaviy ta'limdagi eng dolzarb masalalardan biridir. O'smirlik - bu shaxs rivojlanishining muhim bosqichi bo'lib, bu davrda shaxslar ma'no, qadriyatlar va o'zini o'zi anglash uchun faol izlanadilar. Bu davrda ma'naviy ehtiyojlar - masalan, o'zini takomillashtirish istagi, axloqiy tushunish va ijtimoiy mansublik - har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

So'nggi yillarda globallashtirish, axborot oqimi va raqamli madaniyatning tobora ortib borayotgan ta'siri yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Bu o'zgarishlar o'rganish va muloqot uchun yangi imkoniyatlar yaratib bersa-da, an'anaviy qadriyatlarning yo'q bo'lib ketishi va axloqiy yo'l-yo'riqning zaiflashishi bilan bog'liq xavflarni ham keltirib chiqaradi. Shuning uchun, o'smirlarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirishning asosini tashkil etuvchi nazariy asoslarni o'rganish juda muhimdir.

Nazariy nuqtai nazardan, ma'naviy ehtiyojlar tushunchasi pedagogika, psixologiya va falsafa kabi turli akademik sohalarida o'rganilgan. Olimlar ma'naviy rivojlanish axloqiy tarbiya, madaniy o'ziga xoslik va ijtimoiy o'zaro ta'sir bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlaydilar. Ta'lim muassasalari, xususan, maktablar, o'quvchilar nafaqat akademik bilimlarni, balki axloqiy me'yorlar va qadriyat yo'nalishlarini ham egallaydigan asosiy muhit bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu maqola o'smir o'quvchilar orasida ma'naviy ehtiyojlarni tushunish va rivojlantirishning nazariy yondashuvlarini tahlil qilishga qaratilgan. Unda ushbu jarayonga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni aniqlash va zamonaviy ta'lim sharoitida o'quvchilarning axloqiy va ma'naviy o'sishini rag'batlantirishda o'qituvchilar uchun samarali strategiyalarni ta'kidlashga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'smir o'quvchilarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish masalasi global pedagogik va psixologik tadqiqotlarda, shuningdek, O'zbekistondagi milliy ta'lim islohotlari kontekstida keng o'rganilgan. Xalqaro tadqiqotlarda ma'naviy rivojlanish tushunchasi ko'pincha axloqiy tarbiya, shaxsiy o'sish va qadriyatlarni shakllantirish bilan bog'liq.

A. Maslou kabi tadqiqotchilar ehtiyojlar ierarxiasini ta'kidlaydilar^[6], bu yerda ma'naviy ehtiyojlar inson rivojlanishining eng yuqori darajasini ifodalaydi, o'zini o'zi anglash va ma'no izlash bilan bog'liq.

Xuddi shunday, L. Kohlbergning axloqiy rivojlanish nazariyasi o'smirlik davrida ma'naviy ehtiyojlarning paydo bo'lishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan axloqiy fikrlashning progressiv shakllanishini ta'kidlaydi^[7].

Zamonaviy G'arb olimlari o'smirlarning qadriyatlarini shakllantirishda ijtimoiy-madaniy muhitning ahamiyatini ta'kidlaydilar^[8].

Ta'lim nazariyotchilari maktablar qadriyatlarga yo'naltirilgan o'quv dasturlari, xarakterni o'rgatish dasturlari va inklyuziv o'quv muhittari orqali o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynashini ta'kidlaydilar. Rivojlanish psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar ham o'smirlik axloqiy normalarni ichkilashtirish, o'ziga xoslikni shakllantirish va maqsad tuyg'usini rivojlantirish uchun sezgir davr ekanligini tasdiqlaydi.

O'zbek pedagogika fanida o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirish "ma'naviyat" va "tarbiya" tushunchalari bilan chambarchas bog'liq. Milliy tadqiqotchilar madaniy meros, milliy qadriyatlar va axloqiy an'analarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydilar. O'zbek olimlarining asarlarida ma'naviy ta'lim tizimli, uzluksiz va ham milliy, ham umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan bo'lishi kerakligi ta'kidlangan.

Bundan tashqari, O'zbekistonda o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirish davlat darajasida bir qator qonunlar, farmonlar va strategik dasturlar orqali qo'llab-quvvatlanadi. Xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun^[4] va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da yuksak ma'naviy va axloqiy me'yorlarga ega barkamol avlodni tarbiyalash muhimligi ta'kidlangan^[5].

Ta'lim tizimini rivojlantirish to'g'risidagi PF-5847-sonli Farmon^[2] va Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to'g'risidagi PF-60-sonli Farmon kabi Prezident farmonlari va qarorlari yoshlar o'rtasida ma'naviy va axloqiy tarbiyani kuchaytirishga urg'u beradi^[3].

Bundan tashqari, yoshlar siyosatiga qaratilgan davlat dasturlari, masalan, "2030-yilgacha xalq ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi" o'quvchilarda mustaqil fikrlash, vatanparvarlik va mustahkam axloqiy qadriyatlarni shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi^[1]. Ushbu hujjatlar globalizatsiya va raqamli transformatsiya sharoitida o'smirlarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirishda o'qituvchilar, oilalar va jamoalarning rolini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, ham xalqaro, ham o'zbek adabiyoti o'smirlarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish psixologik rivojlanish, ta'lim amaliyoti va ijtimoiy-madaniy omillar ta'sirida ko'p qirrali jarayon ekanligini ko'rsatadi. Nazariy tushunchalarni milliy ta'lim siyosati bilan integratsiyalash talabalarning ma'naviy o'sishini rag'batlantirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda o'smir o'quvchilarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirishning nazariy asoslarini tahlil qilishga qaratilgan sifatli va integrativ tadqiqot dizayni qo'llaniladi. Tadqiqot pedagogika, psixologiya va sotsiologiya nuqtai nazarlarini birlashtirgan fanlararo yondashuvga asoslangan bo'lib, bu hodisani har tomonlama tushunishni ta'minlaydi.

Ushbu tadqiqotda qo'llaniladigan asosiy usul nazariy tahlil bo'lib, u ma'naviy rivojlanish, axloqiy tarbiya va o'smirlar psixologiyasiga oid xalqaro va milliy ilmiy adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqish va sintez qilishni o'z ichiga oladi. "Ma'naviy ehtiyojlar", "qadriyatlarini shakllantirish" va "shaxsiy rivojlanish" kabi asosiy tushunchalar mavjud nazariyalar va modellarni qiyosiy va tanqidiy tahlil qilish orqali o'rganiladi. Bu adabiyotlardagi umumiy naqshlar, farqlar va bo'shliqlarni aniqlash imkonini beradi.

Bundan tashqari, tadqiqotda qiyosiy usul qo'llaniladi, bu esa xalqaro va o'zbek olimlarining yondashuvlarini tahlil qilish uchun qo'llaniladi. Ushbu usul milliy pedagogik an'analarning global ta'lim amaliyotiga, xususan, umuminsoniy va madaniy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish nuqtai nazaridan o'ziga xos xususiyatlarini ochib berishga yordam beradi.

Tadqiqotda shuningdek, O'zbekistonda ta'lim va yoshlar siyosati bilan bog'liq qonunlar, prezident farmonlari va davlat dasturlari kabi rasmiy huquqiy hujjatlarni o'rganishni o'z ichiga olgan normativ-hujjatlarni tahlil qilish usuli qo'llaniladi. Ushbu hujjatlar o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini shakllantirish va qo'llab-quvvatlashda davlat siyosatining rolini aniqlash uchun tahlil qilinadi.

Bundan tashqari, ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish jarayonini murakkab va o'zaro bog'liq tizim sifatida ko'rib chiqish uchun tizimli yondashuv elementlari qo'llaniladi. Ushbu doirada asosiy ta'sir etuvchi omillar - masalan, oilaviy muhit, ta'lim muassasalari, tengdoshlar guruhlari va ijtimoiy-madaniy sharoitlar - o'smirlarning ma'naviy rivojlanishiga birgalikda ta'sir qiluvchi o'zaro bog'liq komponentlar sifatida tahlil qilinadi.

Tadqiqot shuningdek, nazariy topilmalarni talqin qilish va umumlashtirish imkonini beruvchi tavsifiy-tahliliy usulni ham o'z ichiga oladi. Ushbu usul o'smirlarda ma'naviy ehtiyojlarni rivojlantirishning samarali pedagogik sharoitlari va strategiyalari haqida xulosalar chiqarish uchun ishlatiladi.

Umuman olganda, tanlangan metodologiya tadqiqot muammosining yaxlit va ilmiy asoslangan tahlilini ta'minlaydi, bu esa zamonaviy ta'lim sharoitlarida ma'naviy va axloqiy tarbiya jarayonini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'smir o'quvchilarda ma'naviy ehtiyojlarning shakllanishi psixologik, pedagogik va ijtimoiy-madaniy omillarning kombinatsiyasi ta'sirida murakkab va dinamik jarayondir. Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, o'smirlik davri shaxslar o'zlarining qadriyat tizimlari, axloqiy e'tiqodlari va shaxsiy o'ziga xosliklarini faol ravishda shakllantiradigan muhim rivojlanish bosqichidir. Bu davrda ma'no izlash, o'zini anglash, axloqiy yo'nalish va ijtimoiy mansublik kabi ma'naviy ehtiyojlar tobora muhim ahamiyat kasb etadi va uzoq muddatli xulq-atvor modellarini shakllantiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ma'naviy ehtiyojlarning samarali shakllanishi ko'p jihatdan o'quv jarayoniga qadriyatlarga asoslangan ta'limni integratsiyalashga bog'liq. Axloqiy munozaralar, mulohazakor fikrlash va faol ishtirok etishga urg'u beradigan ta'lim muhiti o'quvchilarning ma'naviy o'sishiga ijobiy hissa qo'shadi. Aksincha, axloqiy va hissiy rivojlanishni e'tiborsiz qoldiradigan sof bilimga yo'naltirilgan yondashuvlar chuqurroq shaxsiy qadriyatlarni shakllantirishni cheklashga moyildir. Bu o'quvchilar rivojlanishining intellektual, axloqiy va hissiy o'lchamlarini muvozanatlashtiradigan yaxlit ta'lim modelining muhimligini tasdiqlaydi.

Yana bir muhim topilma ijtimoiy-madaniy muhitning kuchli ta'siridir. Oilaviy tarbiya, milliy an'analar va jamoat qadriyatlari o'smirlarning ma'naviy yo'nalishlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. O'zbek kontekstida "ma'naviyat" tushunchasi axloqiy va madaniy qadriyatlar avlodlar osha o'tib kelayotgan asosiy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu an'anaviy qadriyatlar zamonaviy ta'limga samarali integratsiyalashganda, ular o'quvchilarning o'ziga xoslik, mas'uliyat va ijtimoiy hamjihatlik tuyg'usini kuchaytiradi.

Shu bilan birga, tadqiqot bir nechta zamonaviy muammolarni ta'kidlaydi. Raqamli texnologiyalar va global ommaviy axborot vositalarining tez kengayishi yoshlarning qadriyatlar manzarasini sezilarli darajada o'zgartirdi. Ommaviy madaniyat, ijtimoiy tarmoqlar va virtual muloqotga ta'sir qilish ma'naviy rivojlanishni boyitishi va zaiflashtirishi mumkin. Bir tomondan, raqamli platformalar turli bilim va madaniy tajribalarga kirish imkonini beradi; boshqa tomondan, ular yuzaki qadriyatlar, individualizm va axloqiy noaniqlikni targ'ib qilishi mumkin. Natijada, o'smirlar an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy ta'sirlar o'rtasidagi ziddiyatlarga duch kelishlari mumkin, bu esa barqaror ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish jarayonini murakkablashtiradi.

Muhokama shuningdek, o'qituvchilarning bu jarayonda asosiy vositachilar sifatidagi rolini ta'kidlaydi. Yuqori axloqiy qobiliyat, madaniy xabardorlik va innovatsion pedagogik ko'nikmalarni namoyish etadigan o'qituvchilar o'quvchilarning ma'naviy rivojlanishiga rahbarlik qilishda samaraliroqdir. Munozaralar, amaliy tadqiqotlar va muammoga asoslangan o'qitish kabi interaktiv o'qitish usullaridan foydalanish talabalarni axloqiy masalalar ustida mulohaza yuritishga va o'zlarining qadriyat pozitsiyalarini rivojlantirishga undaydi. Bundan tashqari, milliy ta'lim siyosatining tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston yoshlarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun kuchli me'yoriy-huquqiy bazani yaratgan. Biroq, ushbu siyosatlarni amaliy amalga oshirish, ayniqsa o'qituvchilarni tayyorlash, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va zamonaviy texnologiyalarni an'anaviy qadriyatlar bilan integratsiyalash nuqtai nazaridan doimiy takomillashtirishni talab qiladi.

Xulosa qilib aytganda, natijalar o'smirlarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish keng qamrovli va tizimli yondashuvni talab qilishini tasdiqlaydi. Bu nafaqat ta'lim muassasalarini, balki oilalarni, jamoalarni va kengroq ijtimoiy tuzilmalarni ham qamrab oladi. Munozara shuni ko'rsatadiki, eng samarali strategiya milliy madaniy qadriyatlarni global ta'lim amaliyotlari bilan uyg'unlashtirish va shu bilan zamonaviy yoshlar uchun ma'naviy rivojlanishning muvozanatli va barqaror modelini yaratishdan iborat.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'smir o'quvchilarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish yaxlit shaxsiyat rivojlanishining asosiy tarkibiy qismi va zamonaviy ta'limning muhim maqsadi hisoblanadi. Nazariy tahlil shuni tasdiqlaydiki, ma'naviy ehtiyojlar - masalan, ma'noga intilish, axloqiy ong, o'zini takomillashtirish va ijtimoiy mas'uliyat - o'smirlar davrida eng faol ravishda paydo bo'ladi va shaxslarning kelajakdagi xatti-harakatlari, dunyoqarashi va hayot tanlovlariga sezilarli darajada ta'sir qiladi.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, bu ehtiyojlarning rivojlanishi o'z-o'zidan sodir bo'ladigan jarayon emas, balki ta'lim tizimida maqsadli va tizimli yondashuvni talab qiladi. U oilaviy muhit, ta'lim muassasalari, ijtimoiy-madaniy kontekst va raqamli texnologiyalarning tobora ortib borayotgan ta'siri kabi ko'plab omillarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Xususan, milliy qadriyatlarni umuminsoniy tamoyillar bilan integratsiyalash o'smirlarning ma'naviy rivojlanishining barqarorligi va barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot ommaviy madaniyatning ortib borayotgan ta'siri, virtual muloqotning ustunligi va o'qitish amaliyotiga qadriyatlarga asoslangan ta'limning yetarlicha integratsiya qilinmasligi kabi bir qator muammolarni aniqlaydi. Bu muammolar pedagogik yondashuvlarni modernizatsiya qilishni va rasmiy va norasmiy ta'lim muhitida axloqiy tarbiyani kuchaytirishni taqozo etadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

- *Birinchidan*, barcha fanlar bo'yicha o'quv dasturlariga qadriyatlarga yo'naltirilgan kontentni integratsiya qilish orqali ta'lim muassasalarining ma'naviy rivojlanishni rivojlantirishdagi rolini oshirish juda muhimdir. Ma'naviy-axloqiy tarbiya faqat qo'shimcha fanlar bilan cheklanib qolmasligi, balki butun ta'lim jarayoniga singdirilishi kerak.
- *Ikkinchidan*, o'qituvchilarga axloqiy tarbiya, innovatsion pedagogik usullar va o'smirlarni psixologik qo'llab-quvvatlashga qaratilgan uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlari taqdim etilishi kerak. O'qituvchilar nafaqat bilim yetkazib beruvchilar, balki axloqiy xulq-atvor va madaniy qadriyatlarning namunalari sifatida ham xizmat qilishlari kerak.
- *Uchinchidan*, maktablar, oilalar va jamoalar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga ko'proq e'tibor qaratish kerak. Ota-onalar ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari kerak, chunki oila ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning asosiy muhiti bo'lib qolmoqda.
- *To'rtinchidan*, raqamli davr muammolarini hal qilishga qaratilgan ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. Bunga o'quvchilar orasida raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash va ommaviy axborot vositalaridan mas'uliyatli foydalanishni targ'ib qilish, shuningdek, ijobiy qadriyatlarni shakllantirishni qo'llab-quvvatlash uchun raqamli vositalardan foydalanish kiradi.
- *Va nihoyat*, milliy an'analar, madaniy meros va tarixiy qadriyatlar zamonaviy ta'lim amaliyotlari bilan samarali integratsiya qilinishi kerak. Bu muvozanatli yondashuv o'smirlar uchun mustahkam axloqiy poydevor yaratishga yordam beradi va shu bilan birga ularni globallashtirgan dunyoning murakkabliklariga moslashishga tayyorlaydi.

Xulosa qilib aytganda, o'smir o'quvchilarda ma'naviy ehtiyojlarni shakllantirish ta'lim siyosati, pedagogik amaliyotlar va ijtimoiy-madaniy ta'sirlarni uyg'unlashtirgan keng qamrovli, izchil va innovatsion yondashuvni talab qiladi. Faqatgina shunday yaxlit sa'y-harakatlar orqali axloqiy jihatdan yetuk, ijtimoiy mas'uliyatli va ma'naviy boy avlodni tarbiyalash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan "2030-yilgacha xalq ta'limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasi"
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son Farmoni. "Ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi". – Toshkent, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni. "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent, 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2020.
5. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi". – Toshkent, 1997.
6. Maslow A.H. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1954.
7. Kohlberg L. Essays on Moral Development. Vol. 1: The Philosophy of Moral Development. – San Francisco: Harper & Row, 1981.
8. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.